

Б и δ л и о ѿ е к а „ А і о р а ”

књига 171

Наслов оригинала:
Столб што пее

Објављивање превода ове књиге помогло је
Министарство културе Републике Северне Македоније.

This translation is published with the financial support
of the Ministry of Culture of the Republic of North Macedonia.

Copyright © 2022 Томислав Османли

Copyright © 2025, за српски језик, за Србију и Црну Гору, АГОРА

Ова публикација се у целини или у деловима не сме умножавати, прештампавати или преносити у било којој форми или било којим средством без дозволе аутора или издавача, нити може бити на било који други начин или било којим другим средствима дистрибуирана или умножавана без одобрења издавача. Сва права за објављивање ове књиге задржавају аутор и издавач по одредбама закона о ауторским правима.

ТОМИСЛАВ ОСМАНЛИ

СТУБ КОЈИ ПЕВА

роман

Превод са македонског
Сашо Огненовски

1.

*Вечности, веруј, ђева кроз
обичне, моноћоне
ствари!*

Та поетична мисао у свести сер Вилијама М. Ремзија појавила се подстакнута инскрипцијом на којој је радио тог пре-поднева. Тим чудесним натписима исклесаним на античким мраморима Мале Азије посветио је живот и на њима је радио и сада, иако се пре читаве једне деценије, још 1911. године, био повукао у пензију са професорске службе на универзитетима у Оксфорду, у Енглеској, а затим и у Абердину, у родној Шкотској. Док је ишао на терен, сер Вилијам је у своје бележнице пажљиво преписивао бројне записе са анадолских грађевина, почасних плоча и надгробних стела, затим их је копирао на папир на лицу места, прецизно означавао нејасне, избрисане или оштећене делове палеографских записа, нумерисао их, пажљиво датирао, а потом тај материјал сортирао према локалитетима, времену проналаaska... и на крају га архивирао у своје педантно уређене истраживачке списе и фасцикле. Тај, заиста пипави, али прецизан метод омогућавао му је да епиграфски материјал продуктивно проучава чак и сада, тридесетак година након његовог открића, и да га подвргава узастопним унакрсним анализама, из којих је извлачио нова сазнања и тумачења.

Како се оксфордски академац у домену *Litterae humaniores*, или у „хуманистичкој писмености“, како би се, приближно, не сасвим прецизно, могао превести латински назив његових основних студија, професор Вилијам Мичел Ремзи¹ осмехивао када би приметио да већина његових познаника, не само лаици, већ и део његових универзитетских колега, углавном из нехуманистичких наука, гледају на те мермерне

¹ Sir William Mitchell Ramsay, 15. март 1851 – 20. април 1939.

записе са извесном сумњом – неки чак и са завишћу, због сјајних признања са најразличитијих академских места и духовних установа, која су Ремзију непрекидно додељивана за бројне резултате неуморног истраживачког рада и, уопште, због потпуне посвећености археолошким истраживањима старих записа, језика, грађевина и култура... Ремзи, иначе професор класичне археологије и уметности, био је аутор бројних књига и студија из историје, посебно позне антике, археологије, класичне епиграфике и палеографије, у којима су, поред грчког и латинског, били обухваћени и санскрит, као и мање познати малоазијски језици. На овом месту још треба истаћи да је Вилијам Мичел Ремзи важио за најафирмисанијег библистичког истраживача историјске аутентичности елемената, личности и навода из списка сакупљених у Новом завету, како ће се показати – и не само свог времена...

Библијски део научних сазнања постигнутих његовим темељним истраживањима и анализама, за професора је представљао достигнуту сатисфакцију и смирење од интелектуалног немира који га је у младости мучио у погледу веродостојности новозаветних текстова, посебно посланица апостола Павла. Док је за хришћанске цркве, чије су доктрине почивале на Павловом учењу, то било олакшање од теолошког скептицизма који се био појавио пола века раније... Научни закључци сер Вилијама показали су се као директна потпора и светим књигама и предањима саме институционализоване хришћанске религије...

Неуморни рад на свим тим пољима, као што смо већ рекли, донео му је поштовање у великом броју научних заједница и чланства у угледним друштвима и установама. Професор, који је био један од оснивача Британске академије, постао је носилац чак девет британских, европских и америчких почасних доктората. За новозаветна истраживања,

иако шкотски протестант по изворној верској припадности, Ремзи је још 1893. године постао добитник Златне медаље римског папе Лава XIII. Коначно, 1906. године британски монарх га је прогласио за витеза, чиме је, поред научних признања, стекао и племићку титулу *Ser*, док је сходно томе његова супруга, која му је била верна сенка и значајан помоћник при научним експедицијама на Блиском Истоку, тиме стекла титулу *Lady*... Што се тиче самог Вилијама Ремзија, научника, рационалисте и емпиристе какав је био, он је доживео невероватан преображај управо на основу научних знања до којих је сам био дошао. На библијским теренима Мале Азије он је провео пуних петнаест година. У истраживања се упустио као атеиста, а из њих је изашао уверен у тачност јеванђеља – готово верник. Преобраћен, сам се шалио – као и Савле у апостола Павла.

2.

Сејкилоса, мелографа поштованог далеко и ван родног Тралејса, преплављивало је блаженство док су му стара, али још увек будна чула била испуњена живим бојама, звуцима и мирисима предела у којем је рођен. Пољане на којима су расле дивље биљке и цветале питоме јабуке, око чијих крошњи су у пролеће зујали ројеви медоносних пчела – док је он, некада дете, с друговима истрчавао изван градских зидина полиса да би лутали мирисним пространствима, растерујући зрикавце и лептире залегле по жбуњу свежег оригана...

То је био предео његовог живота, места и град у којима је Сејкилос провео сав свој младалачки и зрели део живота као даровит песник и цењени мелограф, прослављен широм родне Карије и њених славних градова Милета и Халикарнаса, као и по суседној Јонији, где је био познат по својим делима, поготову у суседној Јонији, у њеним чудесним градовима:

Смирни, Ефесу, Пријени... и у самом Тралејсу каријском, најмањем међу њима, али родном граду који је Сејкилос волео изнад свих осталих полиса...

3.

Један расположени млади пар, чије је понашање зрачило нежним љубавним заносом, ушао је, држећи се за руке, у зграду Националног музеја у Копенхагену. Младић је лако пронашао музеј користећи апликацију с мапама на најновијем моделу *iPhone 13 Pro* из 2021. године, који је држао у слободној руци. Чим су стали пред улаз старог музејског здања, рутински је гурнуо мобилни телефон у задњи џеп фармерки.

Млади заљубљени парови препознају се по толиким стварима – од нежних погледа које упућују једно другом, до потребе да се често гледају и, посебно, непрестано додирују. То је, с благим осмехом на лицу, помислила средовечна ку-стоскиња која се појавила иза њих у широкој аули музеја, држећи у обе руке материјале и потписане документе за нови експонат, које је управо добила од директорке установе на обраду. Задржала је поглед на том пару лепих младих људи и несвесно успорила корак. Приметила је како су променили начин на који се додирују чим су ушли у хол с првом збирком Копенхашког музеја.

4.

Сер Вилијам није показивао знаке узбуђења због шала својих колега, чак ни када су га најјединичнији међу њима за-диркивали да истражује поломљене надгробне мермерне плоче и испуцале античке вазе у којима се не може чувати, а камоли заливати, чак ни букет свежег цвећа. Професор је

обично на то одговарао осмехом, али једном је прихватио њихову већ претерану игру и, на исту подсмешљиву примедбу, озбиљно, тоном дубоке забринутости, прокоментарисао:

„Па шта ја могу да радим, неко мора бити и чистач тих крхотина – рекао би добродушни епиграфичар.” А када су се они, затечени тим неочекиваним самопонижењем, смирили, помало запањени што су претерали у цинизму својих оксфордских шала, сам Ремзи је наставио у истом самопонижавајућем тону:

„Знате ли да у Турској носим вунене крпе из Манчестера? Када се оне истроше, до изнемоглости их трљам тартаном мог клана из Глазгова. То је солидно шкотско вунено ткање које може обрисати и најтврдокорнију прљавштину. А то је камење управо такво – веома прљаво. Прекривено је наслагама прашине, лишајевима, гнездима ситних инсеката, честицама најразличитијих полена, запеклим кроз стотине врелих анадолских лета, а њихове гравуре – узалуд спране од оних силних јонских бујица које су их шибале и брусиле, чинећи их плитким попут... – направио је паузу, наизглед се мучећи да пронађе поређење – па ето... рецимо, попут ваших студената који знају да решавају само једначине с једном непознатом... – И док су они поново подизали обрве, изненађени његовом неочекиваном ироничном увредом, професор Ремзи је ублажио објашњење: „Оне су једва читљиве, чак и након што их – онако, шкотски тврдоглаво – трљам и глачам толико да почињу да пуккетају од електрицитета док се мени коса диже.” А када је то пропратио и гестом енергичног чишћења, сви су се задовољно насмејали, да би професор Ремзи мирно поентирао:

„Иначе, мени су маховина и лишајеви бољи помоћници него вама ваши асистенти на катедрама за природне науке.” И тада, али и у другим сличним приликама, додавао је да су натписи постављени под густим, влажним сенкама, поцрне-

ли од осушене вегетације наталожене у њиховим, тада сасвим читљивим браздама, најбољи помоћници епиграфичару:

„Они су прави божји благослов!”, говорио би им Ремзи. „Ви, момци, предајете природне науке, а да нисте упознали природу. Предајете цитате из стварног живота. Ја и по писане цитате идем у природу. Требало би да искусите саму природу, да боравите под отвореним небом, да осетите физику елементата, ботанику кроз мирисе дивљих трава, непознату вегетацију других поднебља, анадољско сунце, да једете дивље плодове које сте убрали директно са дрвећа, да слушате ветрове Медитерана, да осећате прве грознице од уједа маларијских комараца, да учите зоологију слушајући завијање вукова који круже око ваших шатора, климатологију из хучања ветрова, пешчаних олуја и плускова левантинских кишца, уместо да дремате уз мјаукање размажених факултетских мачака и цвичања мишева – јединих живих звукова ваших кабинета, лабораторија, сувих хербаријума и старих бестијаријума.”

Када би пак неки од његових колега стисли усне и увређено подигли браде, а неки чак и протестно напустили историју, Ремзи би наставио смиреном иронијом и искрено поучним тоном:

„У живом амбијенту све ће вам изгледати другачије. Покушајте, нећете зажалити; изоштрићете и своја сазнања, и чула, и интуицију, и лако ћете читати знаке природе којом се, у суштини, сви бавимо. Тада ће вам и гравуре на мојим поломљеним каменовима и испуцалим вазама изгледати као део једне велике и опште целине која вам саопштава важне ствари.”

Затим би се звонко насмејао, остављајући их без речи, те би, обраћајући се онима најљућима међу њима, све позивао у свој кабинет „на чај и чашицу турске ракије са левантинским анисом или смолом са острва Хиос – што је, гарантујем вам, боље од сваког каријског рума или француског коњака!...”

5.

Сејкилос се једва приметно осмехнуо, јер нико – притом, наравно, нико осим њега и његове вољене Калироје – није знао његову тајну: да он умире. Чак ни Евтерпа, њихова ћерка јединица – коју су добили касно, након толиких молитви и жртви које је Калироја чинила или наручивала да се чине у светилиштима Хере – и која је, тада тек недавно удата и још увек неблагословена породом, долазила у родитељски дом не толико да би била поред њега, колико да би му помагала у преписима његовог стваралаштва. Њихови рођаци, пријатељи који су га посећивали, мислили су да се тих дана старац, притиснут теретом година, али увек добро расположен, пријатно одмара под сенком дрвета у том звонком каријском лету...

А њему чула, можда успорено, али још увек верно раде; али мисли, мисли му се немирно роје... те му мисли стварају богате, чудесне слике. Колико му се само божанстава појављују у мислима сада, у првом сумраку залазећег живота – ево и сада, док исцрпљен лежи на постељи коју су, по његовој жељи, поставили под свежом сенком раскошног дрвета, како би уживао у призорима живописног предела који се пред његовим скоро пресахлим погледом пружао из његовог осунчаног врта. Уосталом, он је спокојан јер је цео свој живот провео мирно и умерено, и своје дуготрајно, племенито постојање положио не само у овај свој дом, већ и у један узвишени, космички двор; у духовни Врт свог Учитеља. И када помисли на њега, на тај учитељев Врт, њега ни у овим пресмртним часовима не потреса ништа; Сејкилос, наиме, остаје непоколебљив у истинитости учења Филозофа, који је већ три и по столећа отишао онкрај овог и, у суштини онкрај сваког другог постојања... Филозофа који је прешао у непостојање, онамо где нема свести, нема сазнања, где нема изазова, ни радости, ни бола, нажалост ни уживања, али ни немира – онамо, у велико ништа.

6.

Кустоскињи се учинило да су двоје посетилаца – витки, млади и, очигледно, заљубљени – унели свежину у устајалу атмосферу старог музеја, у којем је пандемија SARS-Covida 19 сасвим проредила посете. Људи су, засићени и уморни од строгих изолација и самоће, тог лета 2021. више желели да бораве на отвореном и хватају чак и последње сунчеве зраке на трговима и шеталиштима града, него да с маскама на лицу лутају кроз хале галерија замкова и музеја попут овог. Чак и без обзира на то што је Национални музеј у Копенхагену, смештен у некадашњем дворцу крунског принца који је и сам својеврсни историјски артефакт будући да је већ пуна два столећа чувао чак четрнаест хиљада година историје на тлу Данске са експонатима из доба Ловаца на ирвасе датираним у Ледено доба, са оружјем, накитом и алатима најпознатијих данских, али и европских предака, Викинга; затим са средњовековним религијским артефактима након христијанизације Данаца, али и са посебним античким експонатима с простора античке Грчке, Мале Азије, етрурских и латинских Апенина, древног Египта, Либана, Сирије и древне Месопотамије, с археолошким налазима из средишњег дела данашњег Ирака...

Сада је девојка загрлила момка око струка и наслонила главу с равном плавом косом на његово чврсто раме, док је он спустио руку – на њену задњицу. Несташни гест би свакако измамио осмех кустоскињи испод маске коју је носила због пандемије, да јој пажњу није задржао одсјај златних бурми које је приметила на њиховим длановима.

„Ох”, помисли кустоскиња, која је иза себе имала један, годинама уназад, пропали брак – „па они су брачни пар.”

Помисли како је и сама некада осећала исту љубавну радост док се са својим бившим мужем грлила по улицама Архуса, где су обоје били рођени, одрасли, да би се затим, жељни једно другог, чим би пала ноћ, упућивали ка пристаништу, и

водили љубав где год би стигли – по чврсто затегнутим церадама рибарских чамаца извучених на суво и по палубама малих рибарских бродова усидрених по удаљеним, скривеним молловима луке, док би западни ветар, појачан у летњим предвечерјима, запљускивао тај део Јитланда и лепршао им косе, не могавши ништа њиховим изненада огољеним, усијаним, глатким телима која су се немирно преплитала попут јегуља тек извучених на суво; да би се потом, изнова нестрпљиви за додиром оног другог, не престајући да се љубе, грлили и успут, водећи љубав у скривеним уличицама или под степеницама, у улазу њене трокатнице у коју ју је он, који јој је касније постао муж, сваке вечери испраћао, обасипајући је нежно-стима и оном пламтећом страшћу... која се, она то није знала да објасни, убрзо потпуно угасила...

Затим поново погледа ка младом пару који је, у тишини музеја и њених сећања, освојио њене симпатије и заробио јој пажњу.

7.

„Све што јесте, само овде јесте...”, прошапта Сејкилос по ко зна који пут у животу старо филозофско уверење, али сада мало несигурније, готово упитно, због страха који је нехотице почео да се лучи, без сумње, из слутње блиске смрти... Калироја, која га је најбоље познавала, није га питала шта је рекао. Богови, добро је знала његова жена, нису били одузели ум њеном мелопоети. И раније је њен муж тако шапутао, стварајући, на врховима усана, глас са стиховима и мелодијама које је само он могао да разуме, који су се рађали у његовом даху, а долазили однекуд дубоко у грудима.

Страх од смрти велики Учитељ је, ево и за њега, после толико генерација његових поштовалаца, следбеника његовог атинског филозофског „Врта”, разумно лечио *шејирафарма-*

коном, четворном поуком, леком против предсмртних страхова, који је његов Филозоф изрекао, а Сејкилос га је још један пут поновио, нечујно померајући суве, старачке усне:

Ἄφορον ὁ θεός,
ἀνύποπτον ὁ θάνατος
καὶ τὰγαθὸν μὲν εὖκτητον,
τὸ δὲ δεινὸν εὖεκκατέρητον²

А сада га, ето, искушава сопствена машта, слике сакупљене кроз васпитање, кроз животно учење и емпирију.

Као некада, у детињству, божанства му се поново јављају у мислима, као чудесне слике и застрашујуће моћни привиди, уздижући се из бездана страха, из мрачних дубина које сада, при крају постојања – зјапе попут отвора Тартара, најдубљег и најмрачнијег предела Хада, из древних трачких прича које је као дете слушао од старца из Тралејса и замисли које је још тада стварао сада се, у предсмртним часовима, отварају као ждрело Харидбе, да би узбуркале, поколебале и бациле у очај – свакога, па ето и њега који жели да, без стрепње, смело дочека сопствену смрт...

„Сејкилос не попушта пред *идолима*!”, пресеца у себи мелопоет, и слике престану да се роје. Поново слуша живе звуке питоме околине. У даљини мирно тече Меандрос, вијугава река за коју се везују толике тајанствене приче и фантазије, да су их родитељи још од раног детињства саветовали да не улазе у њу на купање...

8.

За разлику од потцењивачких погледа на његов рад, управо онако како један музички виртуоз доживљава нему-

² „Бог не улива страх /смрт не уноси немир/”

зичке душе, сер Вилијам Мичел Ремзи доживљавао је заједљиве коментаре као недостатак дубљег осећаја за битне ствари, попут мудрости којом притајено зраче старе културе. Није им замерао, нарочито онима који су имали намеру само да се нашале; иако је одмах примећивао оне који су коментарисали из академске зависти. Знао је да у њиховом свету морају постојати и такви, поред оних дивних, скромних, посвећених људи које је упознавао и тамо у Оксфорду, и овде у Абердину, у Тибингену на библијским студијама, у Гетингену док је проучавао санскрит, по старим академским центрима на континенту где се специјализовао за историјску географију и топографију Хеладе, а посебно Мале Азије, пре свега њену политичку, како би допрео до њене културне и религијске историје...

Исток га је привлачио као што музичара, да останемо при тој метафори, привлачи откривање звука древног певања. „*Ex Oriente lux!*” била је не само његова научна, већ и лична максима. У старим записима, уклесаним у камен или исписаним већ избледелим мастилом по истрошеним *џаји-русима* и *џалимџесџиима*, накнадним записима на претходно изгребаним белешкама пергаментa од животињске коже... професор Ремзи је видео гласнике миленијума, промишљене поруке познатих или непознатих појединаца, појединачне, потом полифоне гласове полузаборављених или готово сасвим изгубљених цивилизација, људи и култура који су желели да своја кључна сазнања оставе као траг у времену. За сер Вилијама – чак и сада, када је пуних десет година у пензији од академске активности – древни записи остају најважнији изазов његовог живота.

Те су поруке нека врста временских капсула, попут оних које се уграђују у темеље капиталних објеката, испод старих светилишта, по црквама и по масонским храмовима, о којима је иначе био написао обимну универзалну историју. Оне су за њега духовни, често узвишени, тешко разумљиви, скриве-

ни говор *еона*... чије је исказе он проналазио и ишчитавао у древним писмима, на неким мање познатим и потпуно непознатим језицима, попут *ѿисидијској*, који је управо он открио међу споменицима у Анадолији и који је научној јавности представио оне узбудљиве 1895. године („Боже”, помислио је, „па то је било пре више од четврт века!”), као један од анадолских индоевропских језика, близак *ликијском*, *милијанском* и *сидејском* – језицима за које већина његових кабинетских колега не би ни чула да није било његових истраживања, његових читања, његових објава и тумачења, и уопште, његовог ослушкивања тајанствених говора древности...

Још важније – те поруке је разумевао као да су део њега... поимао их је као да је и он – део њих.

Говорима, али и шапатима које је све оштрије, чак и сада, у седамдесетој години, слушао и издвајао из опште, мутне бучке времена, допирали су из старих записа, а за његов суптилан дух представљали... *Арμονία των Σφαιρών*, музику космичких сфера. Са логичке стране, пак, за онога ко их је могао појмити, они су били непобитни знаци, истинска *τεκμήρια*, како је прихватио да их назива према класичном појму – као уверљиве, одлучујуће, непогрешиве доказе постојања...

Сер Вилијам Ремзи не престаје да трага за смислом тих вечних порука, за њиховим дубоким, метафизичким значењем које, био је сасвим уверен, не лежи у непосредним значењима текстова из епиграфија – тих увек промишљених порука које су долазиле из дубине историјских времена – већ управо у дубоком, *скривеном*, *надисторијском* смислу *самој Времена*.

Време – био је уверен – није пуко трајање; оно је целисходно и као такво има свој језик и своје аутентичне поруке. До њих се, сматрао је сер Вилијам, може доћи растумачењем хиљада записа из прошлости. Негде, у простору између њих, можда чак у само једном једином запису, гравури или слици,

забљеснуће дубоки смисао општег постојања, главна порука прошлости...

9.

„Марк!”, весело подвикну млада жена, па брзо склони индискретно спуштену руку свог супруга и смести је на сопствену половину. При томе се она окрену и примети кустоскињу која је, правовремено оборивши поглед, одглумила да ништа није видела и када је, тренутак касније, поново подигла очи ка пару, погледи двају жена се среташе, те кустоскиња узврати љубазним, службеним развлачењем усана, да би убрзаном коракном прошла поред њих, упутивши се ка другом делу музеја, где ју је водила додељена обавеза. У међувремену је загрљени, млади брачни пар полако закорачио у прву халу.

„А да питамо?”, кустоскиња је чула питање младе жене иза себе, што се, без сумње, односило на њу, очекујући да ће је зауставити како би је питали оно што их је занимало.

„...Ако их овде уопште занима ишта више од њих самих”, помислила је кустоскиња, ипак успоривши корак.

У том тренутку Елизабет је зазвонио телефон и она га је извадила из торбице пребачене преко једног рамена.

На екрану се појавио млади мушки лик плавих очију и правилних црта, испод којег је стајало име Хендрик. Марк је приметио позив и лице на екрану, па је искорачио напред како би омогућио Елизабет приватност. Чуо је прве речи које је упутила саговорнику с друге стране линије:

„Ik ben zo blij dat hij me eindelijk heeft gebeld”, рекла је на свом очигледно матерњем, холандском језику, „zei ze in haar duidelijk Nederlandse moedertaal. Hoe gaat het, schat?”³

Елизабет се вратила замишљена.

³ „Много ми је драго што си се коначно јавио! Како си, душо?” (хол.)

„Све је у реду?“, дискретно ју је упитао Марк на енглеском. У његовом говору, упркос покушају да га не наглашава, осећао се оксфордски акценат који је стекао код куће и током школовања. Код Елизабет се пак осећао холандски акценат, иако је и она квалитетно говорила енглески. Обоје су били компјутерски инжењери, с тим што је Марк имао софтверску фирму у којој је запошљавао десетак програмера – међу њима била је и она. Ту су се и упознали, а Холанђанка је на њега оставила снажан утисак, најпре као програмер али и као девојка изузетне лепоте. И сам је имао холандске корене, али као и његови родитељи, Марк се родио и живео у Британији. Када је имао интервју са Елизабет пре њеног запослења, она му је говорила на холандском, на шта се он насмејао, извинио што не може да комуницира на језику својих предака и наставио на енглеском. „Штета“, рекла је притом Елизабет, вртећи главом и с оним интелигентним осмехом којим га је одмах освојила. „Зашто?“, упитао је он. „Још један Холанђанин мање у ИТ бизнису,“ наводно је забринута одговорила. „Да“, помислио је тада Марк, „баш би било добро да се множимо“, и осмех му се појавио на лицу. Као да му је прочитала мисао, Елизабет је прокоментарисала: „Срећа што се множимо искључиво кроз софтверске програме“, на шта су се обоје гласно насмејали. „У реду је“, рекао је весело, „нема потребе да настављамо разговор.“ „Знала сам“, изговорила је, „сада нема шансе да се множимо ни софтверски.“ „Напротив!“, он одговори и након недељу дана је позове на вечеру. Од њиховог првог сусрета до склапања цивилног брака прошла су само два месеца. Ово двомесечно закаснило путовање било је њихово брачно путовање, за које је Марк одабрао Копенхаген.

На његово питање је ли све у реду, она му потврди осмехом и одложи телефон, иако се на њеном лицу видела сенка замишљености коју је изазвао тај неочекивани позив.

„Онда, Бет, идемо прво да погледамо збирку“, рекао је младић и брзо, готово кришом, пољубио супругу у чело.